

Regionálny rozvoj a regionálna politika s dôrazom na Slovensko

E. Rajčáková: Regional Policy and Development with an Emphasis on Slovakia. Život. Prostr., Vol. 42, No. 1, p. 5 – 10, 2008.

Transformation of the problems of regional development and the approaches of their solution were reflected in the conceptual changes in comprehension of the terms region, regional development and regional policy. At present regional development is comprehended as the growth of economical and social potential of the region the exploitation of which ought to lead to the improvement of inhabitants' living standards, social and economical development of the landscape with conservation of sustainable development principles.

Direction of the regional development in Slovakia sets out from the unavoidability to solve the following main problems: 1. deepening of regional disparities and the process of creation of marginal regions, 2. worsening of the demographic situation with negative influence into qualitative characteristics of inhabitants, 3. problems of regional labour market, 4. regional differences as consequences of differentiated level of the infrastructure, 5. unequal concentration of foreign investments.

The aims of the Slovak regional policy in the programming period 2007 – 2013 are: convergence, competitiveness and territorial cooperation. Realization of the intentions to support the development in Slovakia will be realized within the frame of programme documents from which the Operational Programme Human Environment is aimed at the solution of the problems and support of the development in the sphere of human environment.

Cieľom príspevku je poukázať na dôvody a stav regionálneho rozvoja a regionálnej politiky na Slovensku, s dôrazom na transformačné obdobie, ako aj perspektívy v programovacom období 2007 – 2013.

Objektom regionálneho rozvoja je v súčasnosti frekventovaný pojem región, ktorý nadobudol špecifický význam v súvislosti s regionálnymi charakteristikami určitých objektov a javov v územnej/priestorovej dimenzii, ako aj v regionálnom rozvoji a regionálnej politike.

Vo všeobecnom prístupe sa s týmto pojmom stretávame v zmysle územných celkov (pomenovanie tzv. *régie*), vymedzených z rozsiahlejšieho územia (Pašiak, 2006).

V prístupoch ekonomického zamerania, charakteristických najmä pre obdobie industriálneho vývoja spoločnosti (70. - 80. roky 20. storočia), v súvislosti s regionálnym a strategickým plánovaním, sa pozor-

nosť sústredila na preferovanie prírodného a ekonomického subsystému, resp. geopriestoru regiónov vo vzťahu k ich rozvojovým možnostiam (rozvojovému potenciálu) a „rozvojová štruktúra regiónu sa stala v teoretickej rovine dôležitejšia ako jeho reálny stav“ (Pašiak, Gajdoš, 2006).

V prístupoch, ktoré vo väčšej miere preferujú a sťažujú ekonomický rozvoj s regionálnym, región predstavuje „geograficky ohraničené územie, ktoré disponuje súborom kvalitatívnych a kvantitatívnych podmienok na sformovanie diverzifikovaného územno-hospodárskeho a sociálneho systému, územie s vysokou intenzitou ekonomických a sociálnych väzieb, ktoré rozvíja optimálne vzťahy s inými regiónmi a je schopné reprodukovať rastové potreby prevažne vlastných zdrojov“ (Buček, 2001).

Osobitné postavenie majú regióny NUTS – päťstupňový hierarchický systém regiónov, vymedzený pre

potreby regionálnej štatistiky. Regióny NUTS II sú základnou územnou jednotkou na porovnávanie hlavných indikátorov a aplikáciu nástrojov regionálnej politiky.

Podobne ako pojem *región*, aj pojem *rozvoj* možno chápať nejednoznačne, resp. na objasnenie podstaty pojmu možno použiť viaceré prístupy. Vo všeobecnosti je pojem „*rozvoj primerane viacvýznamový, ťažko definovateľný, názorovo a ideologicky protichodný*“ (Nohlen, Nuscheler, 1992 in Maier, Todling, 1998), ktorý sa používa v rôznych súvislostiach. „*Rozvoj predstavuje proces orientovaný na cieľ, jeho obsah závisí od variabilných hodnotových predstáv v priestore a čase. Podlieha častým zmenám, ktoré sa odrážajú v jeho obsahu*“ (Dirmoser, 1991 in Maier, Todling, 1998).

„*Rozvoj opisuje proces orientovaný na určitý cieľ, ktorý závisí od hodnotových predstáv v priestore a čase*“ (Maier, Todling, 1998).

Dlhé obdobie sa vo viacerých prístupoch rozvoj stotožňoval s hospodárskym rozvojom v zmysle „*rozšírenia ekonomického systému pri zmenených a progresívnych parametroch rastových faktorov*“, kým „*hospodársky rast je zameraný na rozšírenie ekonomických systémov bez zmeny parametrov základných rastových faktorov*“ (Tvrdoň, Hamalová, Žárska, 1995).

Regionálny rozvoj je úzko prepojený s udržateľným rozvojom. Regionálny rozvoj možno chápať ako zabezpečenie rastu ekonomického a sociálneho potenciálu regiónu, ktorého využívanie má viesť k zvyšovaniu životnej úrovne jeho obyvateľov, k sociálnemu a ekonomickému rozvoju krajiny so zachovaním princípov udržateľného rozvoja. Súčasťou takto chápaného regionálneho rozvoja sú ekonomické a sociálne procesy prebiehajúce v prírodno-spoločenskom prostredí regiónu, ktoré by mali rešpektovať jeho osobitosti, možnosti a rozvojové predpoklady regiónu.

Pojem *regionalizácia* vo všeobecnosti predstavuje formovanie územných celkov v súlade s prijatými kritériami. Regionalizáciu možno považovať aj za prostriedok regionálneho rozvoja. V takom ponímaní vyjadruje „*komplexný proces potrebný na vytváranie územného celku v zmysle regiónu, s cieľom zlepšiť podmienky života jeho obyvateľov, skvalitniť podmienky na organizáciu a zlepšenie hospodárstva, spoločenského života, vzdelávania a kultúry, ochrany hodnoty krajiny a trvalej udržateľnosti*.“ Takéto účelové chápanie pojmu, zamerané na zvýšenie kvalitatívnych parametrov regiónu, umožňuje istý prienik pojmov regionalizácia a regionálna politika, resp. poskytuje priestor na chápanie regionalizácie ako súčasť regionálnej politiky (Pašiak, 2006).

V oblasti regionálneho rozvoja frekventovaným pojmom v súvislosti s priestorovou diferenciaciou a dôvodmi aplikácie nástrojov regionálnej politiky sú *regionálne disparity*. V prístupoch, zameraných na sta-

novenie a analýzu rôznych aspektov transformačného obdobia spoločnosti, sa regionálne disparity chápu ako „*rozdíly v stupni sociálno-ekonomického rozvoja regiónov, ktoré sú dôsledkom jeho nerovnomernosti*“ (Matlovič, Matlovičová, 2005), ako aj diferencovaných prístupov k regionálnemu rozvoju územia. V konkrétnych historických podmienkach môže prísť k nerovnomernému vývoju regiónov, čo vyúsťuje do celého radu disparít (ekonomických, sociálnych, kultúrnych, infraštruktúrnych, v životnej úrovni a i.). Regionálne disparity môžu „*vyústiť*“ do kvantitatívnej a kvalitatívnej regionálnej polarizácie. Medziregionálna polarizácia sa spravidla prejavuje v rôznych ekonomických a sociálnych parametroch, ako je hrubý domáci produkt na obyvateľa, miera nezamestnanosti, priemerná mesačná mzda, príjmy obyvateľstva, miera podnikateľskej aktivity, podiel zahraničných investícií a i.

Priestorová diferenciacia javov spolu s prehlbujúcimi sa regionálnymi disparitami sú vyjadrením diferencovanej možnosti regiónov prispôsobiť sa ekonomickej a sociálnej transformácii a možno považovať ich za dôsledok diferencovaného stavu faktorov, ktoré rôznou mierou podmieňujú rozvoj regiónu (Korec, 2004). Región spravidla zápasí s problémami, ktoré sú výsledkom jeho dlhodobého vývoja a procesov, ktorým bolo potrebné čeliť a prekonávať ich (Buček, 2001), ako aj schopnosti reagovať na globálne zmeny.

Súčasný výzvy regionálneho rozvoja sú postavené na koncepcii konvergencie, konkurencieschopnosti a súdržnosti a zdôrazňujú závislosť ekonomického rozvoja a regionálnej dimenzie i skutočnosť, že kvalitatívne zmeny sociálnych podmienok sú úzko späté s pozitívnym ekonomickým rozvojom. Medzi kvalitatívne znaky rozvoja regiónov súčasného obdobia patria faktory podporujúce rozvoj „*nezávislosti, samostatnosti, participácie, rovnosti a spravodlivosti*“, čím regionálny rozvoj dosahuje „*multidimenzionálnu podobu*“ (Nuhlen, Nuscheler in Maier, Todling, 1998; Pašiak, 2006).

Pri regionálnom rozvoji treba zohľadňovať aj faktory programového, legislatívneho a inštitucionálneho zabezpečenia, ktoré tvoria rámec regionálnej politiky. Riadiaca činnosť štátu a inštitúcií územnej pôsobnosti má za cieľ smerovať k vytváraniu vhodnejších podmienok na dynamický a všestranný rozvoj regiónov s maximálnym využitím ich geografického a ekonomického potenciálu.

Regionálny rozvoj a regionálna politika na Slovensku – súčasný stav a perspektívy

Na základe zhodnotenia demografických, sídelných, ekonomicko-štruktúrnych a environmentálnych súvislostí rozvoja regiónov možno konštatovať, že hlavným znakom regionálnej štruktúry Slovenska

sú regionálne disparity a rastúca marginalita. Výskumy s využitím rôznych prístupov k čiastkovému i komplexnému hodnoteniu úrovne regiónov (Bezák, 2001; Rajčáková, 2005; Korec, 2005; Rajčáková, 2006; Gajdoš, 2006 a i.) potvrdili znaky regionálnej štruktúry Slovenska v zmysle členenia na centrálnu a koridorovú regiónu (Lukniš, 1985).

Vo všeobecnosti sa za hlavné príčiny podmieňujúce diferenciálny regionálny rozvoj na Slovensku považujú: primárny (prírodný) potenciál, územno-správne členenie, faktory sídelnej hierarchie, makropolohovej atraktivity (tzv. západo-východný gradient), špecifiká demografickej štruktúry, faktor tzv. veľkej dopravnej infraštruktúry, faktory historického zaostávania regiónov, nevýhodnej ekonomickej špecializácie a faktor depresnosti priľahlých regiónov susedných štátov.

Hlavné dôvody, ktoré spôsobujú prehlbovanie regionálnych disparít a problémov v oblasti regionálneho rozvoja v podmienkach Slovenska (Rajčáková, 2005; Tvrdon, 2006):

- Kvalitatívne a kvantitatívne zmeny v rámci transformačného procesu ekonomickeho a sociálneho prostredia spolu so zvolenými nástrojmi vedú k prehlbovaniu regionálnych disparít, ako dôsledku zmien v makro- a mikroekonomickej oblasti (odvetvová a sektorová transformácia ekonomiky, rast podielu súkromného sektora na tvorbe HDP, vstup zahraničného kapitálu, rozvoj malého a stredného podnikania a i.). V rámci územia Slovenska sa formujú regióny s relatívne priaznivými rozvojovými možnosťami (tzv. póly rozvoja – Bratislavský, Košicko-prešovský, Banskobystricko-zvolenský, regióny západného Slovenska a stredného Považia); na druhej strane sa formuje skupina regiónov so všetkými znakmi zaostávania v ekonomickej oblasti a s dopadmi v sociálnej sfére.
- Zhoršenie demografickej situácie so znakmi starnutia obyvateľstva a regionálne diferencovanou štruktúrou obyvateľstva (najmä vzdelanostnou štruktúrou), s nepriaznivým stavom najmä v regiónoch južného a východného Slovenska.
- Prehlbujúca sa diferenciácia v miere nezamestnanosti a zhoršovanie negatívnych charakteristík regionálnych trhov práce (nevyrovnaná bilancia na regionálnych trhoch práce, zvyšovanie podielu dlhodobo nezamestnaných).
- Prehlbovanie sociálnej polarizácie spoločnosti (rastúci podiel obyvateľstva s nízkymi príjmami, resp. sociálne odkázaných v regiónoch južného a východného Slovenska) a profilovanie tzv. regiónov chudoby.
- Trvalý proces formovania marginálnych regiónov – regiónov s kumuláciou problémov ekonomicke-

ho a sociálneho charakteru, s nízkou mierou konkurencieschopnosti a atraktivity, narastanie polarizácie regionálnej štruktúry v prospech Bratislavy a ostatných pólou rozvoja regionálnej úrovne (krajské centrá).

- Regionálna nerovnosť ako dôsledok regionálne diferencovanej úrovne infraštruktúrnej vybavenosti (dopravnej, telekomunikačnej, energetickej, environmentálnej a i.) a lokalizácie subjektov výskumu a vývoja.
- Nerovnomerná územná koncentrácia zahraničných investícií a kapitálu.
- Stav regionálneho rozvoja v SR je formovaný aj charakterom regionálnej politiky s absenciou aktívnych účinných nástrojov na riešenie vzniknutých problémov, predovšetkým zmiernovanie regionálnych disparít.

Regionálnym priemetom uvedených problémov je diferencovaná miera základného makroekonomickeho ukazovateľa hrubého domáceho produktu na obyvateľa v parite kúpnej sily (ďalej HDP/obyv. v PKS) na úrovni regiónov NUTS III (max. Bratislavský kraj 109,4 % EU-15, 119,7 % EU-25; min. Prešovský kraj 28,8 % EU-15, 31,5 % EU-25 r. 2003; MVR SR, 2007) a NUTS II (max. Bratislavský kraj 129,3 % EU-27, min. východné Slovensko 42,3 % EU-27; Eurostat, 2007), pričom hodnoty ukazovateľa za regióny NUTS II možno považovať za základné kritérium na poskytovanie podpory a pomoci z finančných prostriedkov európskych fondov.

V programovacom období 2007 – 2013 ku globálnym cieľom regionálnej politiky SR, v súlade s programovými dokumentmi (Stratégiou konkurencieschopnosti Slovenska do r. 2010, Národnou lisabonskou stratégiou) a so zohľadnením stavu regionálnej štruktúry a špecifik SR patria:

- podpora ekonomickeho a sociálneho rozvoja regiónov,
- vytváranie vhodnejších podmienok všestranného a dynamického rozvoja regiónov s využitím ich prírodného, demografického a ekonomickeho potenciálu, zmiernovanie dôsledkov regionálnych rozdielov,
- podpora udržateľného rozvoja,
- zabezpečenie efektívnej riadiacej činnosti štátu a inštitúcií územnej pôsobnosti.

K prioritným oblastiam rozvoja spoločnosti patria: informačná spoločnosť, inovácie, veda a výskum; podpora rozvoja podnikateľského prostredia; vzdelávanie a investície do ľudských zdrojov.

Národný strategický referenčný rámec (ďalej NSRR) na základe poznania reálneho stavu špecifi-

kuje disparity (nízka konkurencieschopnosť materiálnej výroby a služieb, nepostačujúca kvalita ľudských zdrojov, nedostatočná kvalita a dostupnosť verejnej infraštruktúry) a stanovuje faktory rozvoja (rozvoj ľudského potenciálu a efektívne využitie pracovných síl; technológie a procesy zabezpečujúce lepšie využitie a rozvoj produkčného potenciálu a zvyšovania inovačnej kapacity regiónov; infraštruktúra pre zlepšenie dostupnosti regiónov, kvality životného prostredia a verejných služieb), aktivizáciou ktorých možno do r. 2013 dosiahnuť deklarovanú víziu – „výrazne zvýšiť konkurencieschopnosť a výkonnosť regiónov a slovenskej ekonomiky a zamestnanosť pri rešpektovaní trvalo udržateľného rozvoja“ (MVRR SR, 2007).

Ciele regionálnej politiky v programovacom období 2007 – 2013:

- **Konvergenca** (kritérium oprávnenosti: všetky regióny NUTS II, v ktorých HDP/obyv. v PKS je v po sebe nasledujúcich 3 rokoch nižší ako 75% priemeru EÚ; oprávnenými regiónmi sú regióny NUTS II Západné, Stredné a Východné Slovensko);
- **Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť** (územné smerovanie: región NUTS II Bratislavský kraj)
- **Európska územná spolupráca** (územné smerovanie: všetky regióny NUTS II)

Realizácia zámerov v rámci programovacieho obdobia sa v jednotlivých regiónoch bude uskutočňovať prostredníctvom tzv. programových dokumentov (9 sektorových, 2 regionálne) a v nich stanovených strategických a špecifických priorít (tab. 1).

Tab. 1. Strategické a špecifické priority regionálnej politiky SR v programovacom období 2007 – 2013

Strategická priorita	Špecifická priorita	Zdroje financovania	Programové zabezpečenie (operačný program)
Cieľ: Konvergenca			
Infraštruktúra a regionálna dostupnosť	Regionálna infraštruktúra	ERDF	Regionálny operačný program OP Životné prostredie
	Environmentálna infraštruktúra a ochrana životného prostredia	ERDF + KF	
Vedomostná ekonomika	Dopravná infraštruktúra a verejná železničná osobná doprava	ERDF + KF	OP Doprava
	Modernizácia zdravotníckej infraštruktúry	ERDF	OP Zdravotníctvo
	Informatizácia spoločnosti	ERDF	OP Informatizácia spoločnosti
	Výskum a vývoj	ERDF	OP Výskum a vývoj
Ľudské zdroje	Infraštruktúra vysokých škôl	ERDF	OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast OP Vzdelávanie
	Podpora konkurencieschopnosti podnikov a služieb najmä prostredníctvom inovácií	ERDF	
	Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť	ESF	
Technická pomoc (horizontálna priorita)	Podpora rastu zamestnanosti a sociálnej inklúzie	ESF	OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia
	Príprava, riadenie, monitorovanie, hodnotenie, informovanie a posilňovanie administratívnych kapacít v týchto oblastiach	ERDF	
	Finančné riadenie, kontrola a posilňovanie administratívnych kapacít v týchto oblastiach	ERDF	
Cieľ: Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť			
Infraštruktúra a regionálna dostupnosť		ERDF	OP Bratislavský kraj
Vedomostná ekonomika		ERDF	OP Výskum a vývoj
Ľudské zdroje	Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť	ESF	OP Vzdelávanie
	Podpora rastu zamestnanosti, sociálnej inklúzie a budovanie kapacít	ESF	OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia

ERDF – Európsky fond regionálneho rozvoja, ESF – Európsky sociálny fond, KF – kohézny fond, OP – operačný program
Zdroj: NSRR, MVRR SR, 2007

Tab. 2. Prioritné osi, ciele a zdroje financovania operačného programu Životné prostredie 2007 – 2013

Prioritná os	Cieľ	Zdroje financovania
Integrovaná ochrana a racionálne využívanie vôd	Znižovanie znečistenia vôd a zvýšenie kvality života obyvateľstva SR dobudovaním a skvalitnením infraštruktúry vodného hospodárstva SR v zmysle právnych predpisov EÚ a SR	KF
Ochrana pred povodňami	Zabezpečenie komplexnej ochrany územia SR pred povodňami	KF
Ochrana ovzdušia a minimalizácia nepriaznivých vplyvov zmeny klímy	Znižovanie emisií základných a ostatných znečisťujúcich látok, minimalizácia nepriaznivých vplyvov zmeny klímy vrátane podpory obnoviteľných zdrojov energie v súlade s legislatívou EÚ a SR	ERDF
Odpadové hospodárstvo	Dobudovanie infraštruktúry odpadového hospodárstva SR v zmysle právnych predpisov EÚ a SR, znižovanie a eliminácia negatívnych vplyvov environmentálnych záťaží a skládok odpadov na zdravie ľudí a ekosystémy	KF
Ochrana a regenerácia prírodného prostredia a krajiny	Dobudovanie sústavy chránených území NATURA 2000 a infraštruktúry ochrany prírody SR v zmysle právnych predpisov EÚ a SR	ERDF
Technická pomoc		KF

ERDF – Európsky fond regionálneho rozvoja, KF – kohézny fond

Zdroj: OP Životné prostredie, MŽP SR, 2007

Životné prostredie a riešenie problémov prostredníctvom nástrojov regionálnej politiky

Súčasný stav životného prostredia v SR a charakter vývojových trendov umožňuje stanoviť problémy, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie. Patria k nim:

- nežiaduce dôsledky ľudskej činnosti spôsobujúcej znečistenie, devastáciu prostredia, nadmernú exploataciu prírodných zdrojov a prekračovanie miery únosnosti ekologických a človekom vytvorených systémov,
- technologické hrozby a riziká,
- nepostačujúca kvalita starostlivosti o krajinu, v mnohých prípadoch ako negatívny dôsledok nekompetentného a nekomplexného využívaného právneho systému a ekonomických nástrojoch na zabezpečenie smerov rozvoja v súlade s princípmi trvalej udržateľnosti,
- vysoká energetická a surovinová náročnosť produkcie a trvalo vysoký podiel využívania obnoviteľných zdrojov,
- nevyvážený sídelný rozvoj,
- nízka miera, resp. podrozvinutosť verejného povedomia a spoločenského diskurzu v oblasti životného prostredia,
- nedostatočné využívanie endogénneho rozvoja a narastanie regionálnych disparít.

Nevyhnutným predpokladom úspešného riešenia uvedených problémov je spracovanie a akceptácia rámcovej stratégie žiaduceho vývoja, ktorá bude kompatibilná s tendenciami regionálneho rozvoja. Snahou súčasnej regionálnej politiky SR je prostredníctvom realizácie zámerov zakotvených v príslušných operačných programoch pozitívne prispie-

vať k zlepšeniu viacerých oblastí životného prostredia (tab. 2).

* * *

Perspektívne možno predpokladať, že naplnenie vízie a cieľov regionálneho rozvoja do konca programovacieho obdobia – r. 2013, prinesie pozitívne posuny v základných objektívne merateľných ukazovateľoch SR – úroveň HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily v porovnaní s priemerom EÚ vzrastie z 53,7 % na viac ako 60 %, produktivita práce zo 60,9 % na viac ako 70 %, miera zamestnanosti vo vzťahu k EÚ-15 vzrastie zo súčasných 55,7 % na 63,4 % a Slovensko zaznamená aj pozitívny posun v súhrnnom indexe inovatívnosti, zo súčasnej 22. pozície sa posunie na 18. miesto v rámci EÚ (MVRR SR, 2007). Reálne naplnenie očakávaní bude prispievať aj k zmierneniu najväčších problémov v oblasti životného prostredia a regionálneho rozvoja Slovenska.

Literatúra

- Bezák, T.: O regionálnych trhoch práce, nových krajoch a tokoch nezamestnanosti. Geografický časopis, 53, 2001, č. 4, s. 295 – 305.
- Buček, J.: Responding to Diversity: Solutions at the Local Level. In: Biró, A. M., Kovacs, P. (eds.): Diversity in Action: Local Public Management of Multi-Ethnic Communities in Central and Eastern Europe. Budapest : Local Government and Public Service Reform Initiative, 2001, s. 273 – 306, 357 – 381.
- Gajdoš, P.: Diferenciácia regionálneho rozvoja Slovenska a jej sociálno-priestorové súvislosti a dopady. <http://147.232.5.246/ekf/nmnc/doc/Gajdos.pdf>
- Korec, P.: Faktory podmieňujúce regionálnu diferenciáciu Slovenska. Acta Universitatis Mathiae Belii, Geografické štúdie, 2004, 12, s. 76 – 90.

- Korec, P.: Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989 – 2004. Geografika, Bratislava, 2005, s. 227.
- Lukniš, M.: Regionálne členenie Slovenskej socialistickej republiky z hľadiska jej racionálneho rozvoja. Geografický časopis, 37, 1985, s. 2 – 13.
- Matlovič, R., Matlovičová, K.: Vývoj regionálnych disparít na Slovensku a problémy regionálneho rozvoja Prešovského kraja. Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Prírodné vedy, Folia Geographica, 8, PU Prešov, 2005, s. 66 – 88.
- Národný strategický referenčný rámec 2007 – 2013. Bratislava : Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR, 2007.
- Operačný program Životné prostredie. Bratislava : Ministerstvo životného prostredia SR, 2007.
- Pašiak, J.: K teoretickej a metodologickej problematike regionálnej diferenciácie a typológie ako súčasti teórie regionálneho rozvoja. In: Faltán, L., Štrbavá, L. (eds.): Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov. Bratislava : Sociologický ústav SAV, 2006, s. 181 – 2001.
- Rajčáková, E.: Súhrnná charakteristika ekonomickej a sociálnej úrovne regiónov SR v období rokov 1990 – 2001. In: Faltán, L., Štrbavá, L. (eds.): Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov. Bratislava : Sociologický ústav SAV, s. 220 – 266.
- Rajčáková, E.: Regionálny rozvoj a regionálna politika. Bratislava : Univerzita Komenského, 2005, 119 s.
- Tvrdoň, J.: Dimenzia hospodárska – typológia regiónov. In: Faltán, L., Štrbavá, L. (eds.): Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov. Bratislava : Sociologický ústav SAV, s. 67 – 81.
- Tvrdoň, J., Hamalová, M., Žárska, E.: Regionálny rozvoj. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 1995, s. 126.
-
- RNDr. Eva Rajčáková, CSc., Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava, rajcakova@fns.uniba.sk**

Od 1. mája 2004 je Slovensko členom Európskej únie. Dve zástavy, symbol štátnosti, možno vidieť nielen vo veľkých mestách, ale aj v malých sídlach (Smrečany v okrese Liptovský Mikuláš). Foto: T. Hrnčiarová

